УДК 342.9: 347 (77+78)

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.21>**Олена Коротун,**

канд. юрид. наук, доцент, докторант

Науково-дослідного інституту публічного права

ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті підкреслюється важлива роль інституту адміністративної відповідальності у забезпеченні суспільних відносин. Адміністративна відповідальність відіграє одну із провідних ролей у сфері забезпечення публічних та приватних інтересів у сфері інтелектуальної власності.

Результати аналізу вітчизняних законодавчих актів та монографічних досліджень вчених-адміністративістів, що досліджували вказану проблематику, свідчать, що наразі в теоретичному і практичному аспектах залишилися проблемні питання, що стосуються вдосконалення інституту адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Звертається увага на необхідність удосконалення положень КУпАП щодо суб'єктивного складу осіб, які зобов'язані нести адміністративну відповідальність у разі порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності. Для запровадження ефективної правової регламентації адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності, відмежування їх від інших правопорушень проаналізовано не тільки норми статей Кодексу України про адміністративні правопорушення, якими передбачена адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності, а й положень Законів України: «Про авторське право і суміжні права», «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», «Про рекламу», «Про державну підтримку кінематографії в Україні», «Про кінематографію», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», «Про ліцензування видів господарської діяльності» та інших нормативних актів.

Проаналізовано об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу адміністративних правопорушень, передбачених нормами статей 156-3, 164-7, 164-8, 164-13 КУпАП, зазначено, що вони не досить чітко сформульовані у диспозиціях вказаних статей, що, безумовно, створює проблеми під час кваліфікації адміністративних правопорушень у правозастосовній діяльності, та запропоновано шляхи удосконалення інституту адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: законодавство, охорона, об'єкт, суб'єкт, правопорушення.

Вступ. Проблеми сучасного процесу забезпечення ефективної охорони та захисту інтелектуальної власності традиційно є об'єктом пильної уваги як науковців, так і практиків, являє собою інтегрований механізм публічних і приватних інтересів. Нині в інституті адміністративної відповідальності у разі незаконного використання об'єкта (об'єктів) права інтелектуальної власності, в результаті чого порушуються суб'єктивні права їх правовласників, є низка проблем, які потребують свого вирішення, зокрема, до таких можна віднести проблему визначення структурних елементів складів адміністративних правопорушень, об'єктивної сторони правопорушень інтелектуальної власності в мережі Інтернет, загального суб'єкта адмі-

ністративної відповідальності, встановлення суб'єктивних ознак адміністративних правопорушень.

Варто зазначити, що, беручи до уваги проблемність наявних питань у сфері захисту інтелектуальної власності, остеронь їх вирішення не могла залишитися наука адміністративного права – вчені-адміністративісти.

Залежно від об'єкта права інтелектуальної власності як об'єкта адміністративно-правової охорони окремі аспекти правової характеристики адміністративної відповідальності та інших проблемних питань, пов'язаних із адміністративними деліктами та суб'єктами відповідальності за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності, досліджували у своїх працях В. Галунько,

Т. Гарбуз, К. Куркова, Г. Римарчук, А. Майданевич, О. Михальський, О. Світличний, О. Тандир, С. Філь, А. Чукаєва та ін.

Не заперечуючи вагомого внеску вказаних та інших вчених, слід констатувати, що специфіка охорони об'єктів права інтелектуальної власності, поряд із постійним внесенням законодавцем змін до законодавства у сфері інтелектуальної власності, потребує постійного процесу дослідження проблемних питань теоретичного та практичного характеру з метою забезпечення належного захисту прав власників та інших учасників правовідносин у сфері інтелектуальної власності.

Метою цієї статті є дослідження та розкриття об'єктивних та суб'єктивних ознак складу адміністративних правопорушень за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Незалежно від об'єкта адміністративно-правової охорони інститут адміністративної відповідальності відіграє одну із провідних ролей у сфері забезпечення публічних та приватних інтересів. Водночас у науці адміністративного права спостерігається розмаїття думок та підходів щодо виокремлення різних за об'єктами посягань адміністративних правопорушень [1, с. 164].

Однією із таких сфер є суспільні відносини у сфері захисту інтелектуальної власності, де адміністративно-деліктні питання, поза будь-яким сумнівом, є важливим інструментом забезпечення захисту інтелектуальної власності, що зумовлює необхідність проведення дослідження, пов'язаного з інститутом адміністративної відповідальності. Тому слід погодитися з думкою О. Світличного, який зазначає, що у будь-якій сфері людської діяльності, у тому числі боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, принципове значення приділяється питанням юридичної відповідальності [2, с. 196].

Серед видів юридичної відповідальності особливу роль відіграє адміністративна. У Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), за нашими підрахунками, міститься 11 статей, що безпосередньо стосуються сфери інтелектуальної власності, проте кількість правопорушень, що вчиняються у сфері інтелектуальної власності, значно більша, ніж кількість статей. Враховуючи багатогранність і специфічність адміністративно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, вважаємо за доцільне розглянути лише ті з них, які потребують вирішення теоретичних та практичних

питань правової регламентації адміністративної відповідальності. З цією метою проаналізуємо склади окремих статей КУпАП, норми якого передбачають відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Ст. 156-3 КУпАП передбачена відповідальність за порушення встановлених законодавством вимог щодо заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів. Відповідно до норм цієї статті, реклама, а так само будь-яка інша діяльність з рекламування тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, з порушенням вимог чинного законодавства про рекламу, а також спонсорування будь-яких заходів з використанням знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, з порушенням вимог чинного законодавства про рекламу – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб рекламодавця та/або розповсюджувача реклами.

З огляду на зазначене вважаємо, що норми ст. 156-3 КУпАП неповною мірою розкривають об'єктивну сторону правопорушення, передбаченого вказаною статтею. Відповідно до конструкції складу, відповідальність за правопорушення, передбачене ст. 156-3 КУпАП, настає у разі рекламування та спонсорування в частині використанням знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 22.09.2005 № 2899-IV, забороняються будь-яка реклама та стимулювання продажу тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби.

Встановлюючи ознаки правопорушень, передбачених ст. 156-3 КУпАП, слід врахувати положення ст. 22 Закону України «Про рекламу» щодо заборони реклами тютюнових виробів, реклами знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються тютюнові вироби, яка забороняється у різноманітних засобах масової інформації – на радіо та телебаченні та інших засобах передавання сигналу; в усіх друкованих засобах масової інформації, а також спонсорування теле-, радіопередач, театральних-концертних, спортивних та інших заходів з використанням знаків для товарів та послуг, під якими випускаються алкогольні напої.

Об'єктом цього правопорушення є встановлений порядок у сфері заборони реклами та спонсорства тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення. Суб'єктом адміністративного правопорушення є фізичні особи – підприємці та посадові особи. Водночас посадові особи Держпродспоживслужби України також мають право притягувати до відповідальності за порушення законодавства про рекламу юридичних осіб, а також представництва нерезидента в Україні.

З об'єктивної сторони правопорушення щодо об'єктів права інтелектуальної власності, передбачене ст. 16 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 22.09.2005 № 2899-IV, проявляється у діях, що можуть проявлятися у різноманітних формах.

Об'єктивна сторона правопорушення полягає у порушенні встановленого порядку відносин, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та споживання реклами, охорони здоров'я населення від шкоди, що завдається їхньому здоров'ю внаслідок тютюнопаління, та захисту прав споживачів.

Адміністративні дії, що виникають під час виробництва, розповсюдження та споживання реклами, які поєднуються із незаконним використанням об'єктів права інтелектуальної власності, треба кваліфікувати за сукупністю правопорушень, передбачених ст. 156-3 і ст. 51-2 КУпАП, за наявності всіх ознак цих правопорушень. Кваліфікуючими ознаками правопорушення є вчинення його повторно.

Проблемним питанням щодо застосування заходів адміністративного проступку є ст. 164-7 КУпАП, якою передбачена відповідальність за порушення умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів.

Сучасне розуміння положень вказаної статті вимагає зазначити, що об'єктивна сторона правопорушення полягає у розповсюдженні і демонструванні фільмів із порушенням встановлених умов і має бланкетний характер. Право на розповсюдження і демонстрування фільмів здійснюється відповідно до вимог Законів України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII та «Про кінематографію» від 13.01.1998 № 9/98-ВР та Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України

від 17.08.1998 № 1315 (в редакції постанови № 812 від 03.10.2018) для одержання прокатного посвідчення, яке дає право розповсюджувати і демонструвати на території України всі види фільмів, вироблених в Україні та за її межами, розповсюдjuвачам (дистриб'юторам, прокатникам), кіновидовищним закладам, прокатним пунктам відеокасет, торговельним підприємствам, підприємствам з тиражування, а також телеорганізаціям, у тому числі кабельному телебаченню, незалежно від форми власності, власникам відповідних прав (*фізична або юридична особа, яка відповідно до законодавства є суб'єктом підприємницької діяльності* – виділено автором).

З об'єктивної сторони правопорушення проявляється у діях, що порушують авторське право або суміжні права, які здійснюються у таких формах, як: незаконне розповсюдження (прокат) фільмів; незаконне демонстрування фільмів; незаконний продаж фільмів; незаконне виготовлення фільмокопій; незаконне тиражування фільмокопій; незаконна передача в прокат фільмокопій; інше умисне порушення авторського права або суміжних прав.

Це означає, що у разі незаконного розповсюдження або незаконного демонстрування фільмів особою, яка має державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів, вказані дії можуть кваліфікуватися за ст. 164-7 КУпАП. Водночас у разі дострокового припинення дії угод (контрактів, договорів), укладених з власником майнових авторських прав, особа, яка отримала прокатне посвідчення, скасування державної реєстрації фільму та визнання недійсним прокатного посвідчення, в такому разі вчинення правопорушення у формі незаконного розповсюдження або незаконного демонстрування фільмів особою, яка не має державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів, повинно кваліфікуватися за статтями 164-7, 51-2 КУпАП. Вказані ознаки мають факультативний характер, передбачені нормативно-правовими актами, складаються з альтернативних дій.

Склад правопорушення у цьому разі утворює вчинення різних дій, згаданих у Законах України «Про авторське право і суміжні права» та «Про кінематографію». Суб'єктом адміністративного правопорушення може бути посадова особа юридичної особи або фізична особа – підприємець.

Певного уточнення визначення складу адміністративного правопорушення потребує ст. 164-8. КУпАП «Недотримання квоти демонстрування національних фільмів при

використанні національного екранного часу».

Об'єктом правопорушення, передбаченого ст. 164-8 КУпАП, є суспільні відносини у сфері державної підтримки кінематографії. Державна підтримка надається суб'єктам кінематографії незалежно від форми власності, які забезпечують створення (виробництво), розповсюдження, демонстрування, рекламування та популяризацію національних фільмів, просування послуг вітчизняної кіногалузі, проведення фундаментальних та прикладних досліджень, здійснюють освітню діяльність у сфері кінематографії, в порядку, встановленому Законом України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 № 1977-VIII.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 164-8 КУпАП, полягає у порушенні суб'єктами кінематографії та телебачення квоти демонстрування національних фільмів при використанні національного екранного часу, авторського права та суміжних прав.

Відповідно до вимог ст. 15-2 Закону України «Про кінематографію», з метою сприяння виробництву фільмів в Україні, а також доступу глядачів до перегляду творів національної кінематографічної спадщини телерадіоорганізації, які відповідно до ліцензій здійснюють телевізійне ефірне мовлення або багатоканальне мовлення з використанням радіочастотного ресурсу, інші демонстратори фільмів, які не є телерадіоорганізаціями, існує обов'язкова квота для всіх суб'єктів кінематографії, які здійснюють демонстрування фільмів на території України.

Відповідно до Положення про національний екранний час та його використання суб'єктами кінематографії та телебачення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 14.09.1998 № 1436 (в редакції постанови від 16.05.2018 № 381), контроль за використанням телерадіоорганізаціями, які відповідно до ліцензій здійснюють телевізійне ефірне мовлення або багатоканальне мовлення з використанням радіочастотного ресурсу, іншими демонстраторами фільмів, які не є телерадіоорганізаціями, національного екранного часу, дотримання квоти національного екранного часу та виконання інших вимог Положення здійснюють Держкіно і місцеві органи управління кінематографією, а також відповідно до законодавства Національна рада з питань телебачення і радіомовлення.

Згідно з ч. 1 ст. 9-2 Закону України «Про кінематографію» здійснення контролю за дотриманням квоти демонстрування

національних фільмів під час використання національного екранного часу, умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів, а також право складання протоколів про адміністративні правопорушення у сфері кінематографії належить посадовим особам центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері кінематографії.

Із наведеного стає зрозумілим, що нормами ст. 164-8 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за порушення законодавства у галузі кінематографії, авторського права та суміжних прав; спільним родовим об'єктом цих адміністративних правопорушень є суспільні відносини, пов'язані з виробництвом, розповсюдженням, збиранням і демонструванням фільмів.

Вказане впливає зі змісту Закону України «Про кінематографію»: в абзаці третьому ч. 1 ст. 3 зазначено, що виключне право на фільм – майнове право юридичної або фізичної особи, що дає право тільки цій особі на використання фільму в будь-якій формі і будь-яким дозволим способом, та в ст. 4 зазначено, що відносини, які виникають у процесі виробництва та використання фільму як об'єкта авторського права, регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права» та іншими нормативно-правовими актами України.

Як свідчить наведене, адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності може бути встановлена й іншими законодавчими актами. Зокрема, одним із таких законодавчих актів є Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17.01.2002 № 2953-III, згідно зі ст. 8 якого до вказаних суб'єктів передбачено застосування різноманітних фінансових санкцій у вигляді штрафів, а також вилучення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва.

Нормативним актом, що має безпосереднє відношення до суб'єктів адміністративних проступків, є Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII. Натепер, згідно зі ст. 7 цього Закону, такий вид господарської діяльності, як виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, ліцензуванню не підлягає, а тому наразі відсутні підстави для притягнення особи до відповідальності за ст. 164. КУпАП

«Провадження порядку провадження господарської діяльності» щодо ліцензування господарської діяльності пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування».

Це повною мірою стосується і ст. 164-13 КУпАП. «Порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва».

Відсутність спеціальної заборони на виробництво дисків, яке раніше підлягало ліцензуванню, вказує на відсутність складу правопорушення щодо зайняття видами господарської діяльності, стосовно яких є спеціальна заборона.

Основним безпосереднім об'єктом адміністративного проступку, передбаченого ст. 164-13 КУпАП, є регламентований законодавством порядок провадження такої господарської діяльності, як виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва. Додатковим об'єктом адміністративного проступку виступають об'єкти авторського права та суміжних прав. Це означає, що порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, може поєднуватися із незаконним відтворенням або розповсюдженням об'єктів авторського права та суміжних прав, треба кваліфікувати за сукупністю адміністративних проступків, передбачених ст. 164-13 та ст. 51-2 КУпАП.

Досліджуючи приписи ст. 164-13 КУпАП, потрібно звернути увагу на той факт, що норма вказаної статті взагалі не визначає суб'єкта правопорушення. Крім загальних ознак, суб'єкт адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 164-13 КУпАП, характеризується ще й додатковими специфічними властивостями, якими наділені посадові особи та фізичні особи – підприємці.

Administrative Responsibility in ensuring public relations. Administrative responsibility plays one of the leading roles in securing public and private interests in the field of intellectual property. Analyzing national legislation and monographic studies of administrative scientists who have investigated these issues, we draw attention to the fact that, at present, theoretical and practical problems remain concerning the improvement of the institution of administrative responsibility for violations of the legislation in the field of intellectual property.

Attention is drawn to the need to improve the provisions of the Code of Administrative Offenses concerning the subjective composition of persons who are obliged to bear administrative responsibility in case of violation of the legislation in the field of intellectual property. To introduce effective legal regulation of administrative responsibility for infringement of the legislation in the field of intellectual property, to distinguish them from other offenses, not only the norms of articles of the Code of Administrative Offenses, the norms of which provide for administrative liability for violations of the legislation in the field of intellectual property, but also: «About Copyright and Related Rights», «About Measures to Prevent and Reduce Usage of tobacco

Висновки

Проаналізувавши законодавчі акти, які стосуються регулювання відносин у сфері охорони інтелектуальної власності, а також об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу адміністративних правопорушень, передбачених нормами статей 156-3, 164-7, 164-8, 164-13 КУпАП, слід зазначити, що вони є не досить чітко сформульованими у диспозиціях вказаних статей, що, безумовно, створює певні проблемні питання при кваліфікації адміністративних правопорушень. Для запровадження ефективної правової регламентації адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності, відмежування їх від інших правопорушень необхідно використовувати не тільки норми статей КУпАП, якими передбачена адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері інтелектуальної власності, а й положення Законів України: «Про авторське право і суміжні права», «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», «Про рекламу», «Про державну підтримку кінематографії в Україні», «Про кінематографію», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», «Про ліцензування видів господарської діяльності» та інших нормативних актів.

Список використаних джерел:

1. Калімбет А. Л. Державне управління в галузі телебачення в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 207 с.
2. Світличний О. П. До питання встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності юридичних осіб за порушення прав інтелектуальної власності. *Науковий вісник НУБіП України. Серія «Право»*. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 196–200.

products and their harmful effects on the health of the population», «About advertising», «About state support of cinematography in Ukraine», «About cinematography», «About the peculiarities of state regulation of activity of economic entities related to production, export, import of disks for laser reading systems», «On licensing of economic activities» and other regulations.

The objective and subjective features of the composition of administrative offenses envisaged by the norms of Articles 156-3, 164-7, 164-8, 164-13 of the Code of Administrative Offenses are analyzed, it is stated that they are not sufficiently clearly stated in the dispositions of the said articles, which unconditionally creates problematic issues in the qualification of administrative offenses in law enforcement activities. Ways to improve the institute of administrative responsibility for violation of legislation in the field of intellectual property are proposed.

Key words: legislation, security, object, subject, offense.